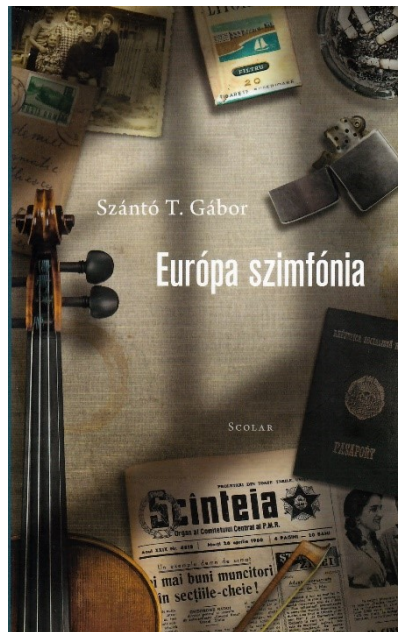

PETRŐCZI ÉVA*

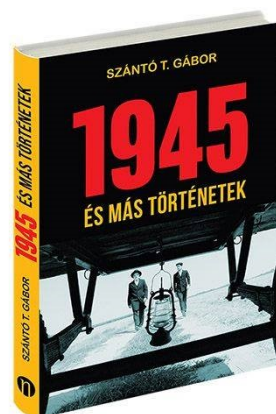

„CSODÁLKOZÁS, MEGILLETŐDÖTTSÉG ÜL KI AZ ARCÁRA”

Scolar, Budapest, 2019.

1997 óta Szántó T. Gábor lélegzetelállító könyvekkel ajándékoz meg bennünket, s a 2017-ben megjelent *1945 és más történetek* megfilmesítésének köszönhetően a világot is.

[1945 - Ferenc Török Film Trailer \(2017\) – YouTube \(1:31:21\)](#)

Az 1945 Török Ferenc által rendezett, 2017-ben bemutatott 91 perces fekete-fehér magyar, történelmi filmdráma, Rudolf Péter, Tasnádi Bence, Szabó Kimmel Tamás, Sztarenki Dóra, Szirtes Ági főszereplésével. Zeneszerző: Szemző Tibor. Gyártója és forgalmazója a Katapult Film Kft. A film Szántó T. Gábor Hazatérés című elbeszélésének filmes feldolgozása. Világpremierje 2017 januárjában a Miami Zsidó Filmfesztiválon volt, európai bemutatkozása pedig a 67. Berlini Nemzetközi Filmfesztivál Panorama szekciójában.

Hasonló visszhangot jelent majd egyszerre varázslatos és szívünkben riadalmat keltő *Európa szimfóniája*-nak filmváltozata is, amelynek jogait már a kézirat megjelenése után lekötötték. A regény sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint olvasói nagy száma, s a róla megjelent eddigi recenziók sokasága. Ezekhez szeretnék most a *Parlando* küldetésének megfelelően, ráadásul *Sebastian Stachowski* beszédes címlapjához híven csatlakozni.

Szántó T. Gábor (1966) író, a Szombat c. folyóirat főszerkesztője
(Végh László felvétele) (dunszt.sk)

A könyv főhőse egy olyan muzikus apa-fiú páros, akik egymás létezéséről évtizedekig nem tudnak. Az apa, Wilhelm Kerr, a Nyugat-berlini Filharmónia főzeneigazgatója, zeneszerző, másikuk pedig a kolozsvári Transilvania filharmónia első hegedűse és koncertmestere, András, aki a város helyettes pártitkárának, Gheorge Popnak, a nevelt fia. Magyar édesanyja, a németül is jól tudó, zeneszerető Enikő pedig főnővér az I. számú sebészeti klinikán. Vele lép be a végtelen magányban élő, 1946-ban született kisiskolás fiú a Bánffy-palota melletti zeneboltba, s ez a pillanat (megerősítve az általa akkor még nem ismert apai génekkal) azonnal megváltoztatja az életét: „A fal mellé állított, zöldposztós üvegtárlókban és a falakra erősített polcokon mindenütt hangszerek. Nézegeti, tapogatja őket, kézbe veszi a fuvolát, a klarinétot, majd egy hegedűt. Hosszan fogja, pengeti, vállához illeszti, ráteszi a vonót. Mókázik

vele, majd egy-két fals hang után ráérez. Telt, mélybarna hang tölti meg az üzlethelyiséget. Más húrokat fog le, megdönti a vonót, újra meghúzza, rátalál egy magasabb hangra is. Csodálkozás, megilletődöttség ül ki az arcára. Az öreg boltos elismerően bólint, anyja zavartan mosolyog, a gyerek elpirul.” (Zárójelben és halkán jegyzem meg: „a hegedű és a gyermek találkozása” élményt számomra az teszi igazán megrázóvá, hogy 2020 szomorú karácsonyának egyik legtisztább öröme az volt, amikor egyik unokánkat – ha csak online is – először hallottuk hegedülni, s először lehetett részünk a kis, negyedes hangszer és az apró gyerekkéz harmóniájának látványában!)

Szántó T. Gábor (Végh László felvétele) (dunszt.sk)

Visszatérve a regényhez – a mostohaapa minden tiltakozása ellenére András egy idős román zenetanárnőtől, Anastasiu asszonytól vesz hegedüleckéket: „Habár nem tudja még a technikát, hallja a zenét és minden javításánál érzi, hogy közeledik a hangokhoz. Olyan kíváncsiságot és elszántságot érez magában, mint addig semmi mással kapcsolatban... Egyre hosszabbá és magabiztosabbá válnak a hegedűből előcsalt folyamatos hangsorok. András könnyedén meg tudja osztani figyelmét a hangszer és a kotta között, és mire a technikát elsajátítja, már kívülről tudja az első, rövidebb darabokat.” A történet eddig a pontig egy szép dallamívű fejlődésregény, egy ifjú „muzsikus Werther” kibontakozásának története.

Az első törést 1956 októbere hozza el, amikor Gheorghe, aki a tízéves András szemében és szívében még valódi apa, ádáz dührohamokban tör ki, amikor felesége és (nevelt) fia az Egmont nyitányt, a magyarországi forradalom zenei „ikonját” hallgatja, s a gyermek az immáron történelmi jelképpé vált zenedarab hegedűszólóját gyakorolja. Ahogyan élete megváltását, a nehéz kolozsvári

hétköznapiak fölé röppenést szeretett hangszerétől kapja, úgy élete első nagy, s minden művészeti ág minden palántáját valamilyen formában utolérő nagy megrázkódtatás is tehetsége büntetéseként éri. 1957 kora nyarán, az Avram Iancu Általános Iskola évfűzáróján eleinte picit botladozva, azután egyre tökéletesebben ad elő néhány rövid darabot, s elnyeri egy hegedűs-társ, a párhuzamos osztályba járó Maia – későbbi szerelme és felesége – csodálatát. Hazafelé azonban két hetedikes diák kövekkel és rűgásokkal bünteti meg, s hegedűjét hajszál híján elpusztítják: „Hazavánszorog, de képtelen gyakorolni. A hegedűje nem tört össze, de benne mintha eltört volna valami.” Mindez azonban csak kíméletes nyitány a következő négy évhez, amikor – atyai parancsra – nem lehet a Kolozsvári Zenei Líceum diákja, hanem egy erős reálgimnáziumba kényszerűl. Végűl mégis a zene gyűz: érettségi után felveszik a Gheorghe Dima Zeneakadémiára, elötte azonban egy irgalmatlan kiskatona év vár rá. András és a klarinétos Radu egy idő után bekerűl a hadosztály zenekarába.

A zenészek önálló körletben laknak ugyan, de a zömében „zene-idegen” kiskatonák minden lehetséges alkalommal, így a kantinban is, folyamatosan gyötrik őket. Elsősorban a jóval érzékenyebb Radut, aki végűl felakasztja magát a derékszíjára és meghal. Barátja és lelki fegyvertársa, az ifjú hegedűs a főiskolán átadja magát hivatása és egyben szenvedélye gyógyító hatalmának: „András eredményei jók, szorgalma kétségbevonhatatlan... Kottatudása, technikája egyre inkább megengedi, hogy beleengedje magát a játékba. A zene eltereli a figyelmét önmagáról, sodorja, forgolódhat benne. Elmossa a határait, a nyugtalanságot, a másoktól elválasztó távolságot, a szavakkal kifejezhetetlen ellentmondásokat. Néha azonban úgy érzi, mintha kötél táncos lenne, hangsorokból fonja a kötelet maga elötte, és nem hagyhatja abba soha, mert lezuhan.” (A 2020 és 2021 tavasza közötti végtelennek tűnő „koronás” időkben nagyon sokszor hallottam ugyanezt, baráti muzsikusoktól, íróktól, képzőművészektol, gyakorlatilag minden művészeti ág képviselőjétől: csak a hangszerbe, tollba/billentyűbe, ceruzába, ecsetbe, agyagba kapaszkodva tudtuk elviselni a sokszor negyven napos óriás karantént. A színészek és a múzeumok és a könyvtárak pedig megszámlálhatatlan online produkcióval. Jóformán minden nap eszembe jutott Cs. Szabó László bármely művészeti/tudományos tevékenységgel variálható, bölcs mondata: „Írjatok, nincs másban irgalom.” Andrásnak és kedvesének, az apai ágon szász, anyai ágon zsidó Maiának ezt az irgalmat csak a zene kínálja: „Júniusban Enikő és Gheorghe is jelen vannak Andrásék vizsgakoncertjén a Zeneakadémián. Egy Bach-partitát játszik, Schubert G-dúr vonósnégysesét és Beethoven hegedűversenyét, mindet nagy

virtuozitással... A siker nyomán a friss diplomás hegedűs a Transilvania Állami Filharmónia koncertmestere és első hegedűse lesz.

„Sportként és soványka fizetése kiegészítésére András újságkihordóként is dolgozik.” Az 1955-ben alapított, nemzetközi hírű zenekar nevéből eszembe jut egy hosszú beszélgetés, s egy felejthetetlen találkozás Ruha Istvánnal, a kolozsvári Filharmónia első hegedűsével és koncertmesterével, aki ugyanott szerzett diplomát, mint az *Európa szimfónia* főhőse. Istvánnal 1985 tavaszán, Pittsburghben találkoztam, ahol mindketten „turnézó” kelet-európaiak voltunk, ő a hegedűjével, én a verseimmel.

Érdekes véletlen, hogy a valóságban Antonin Ciolan névre hallgató egyik intézményigazgató és karmester a könyvben azonos monogrammal, de Anton Ciorbaként jelenik meg. A hatvanas években, amikor az együttes engedélyt kapott egy kis nemzetközi nyitásra, lehetővé vált Budapesten a magyar-román zenei párbeszéd illusztrálása is: „Az est első felében Bartók *Román népi táncok* című rövid darabját és Enescu *Román rapszódiaját*, a második felében Beethoven IX. szimfóniáját.” (Itt jegyzem meg, hogy a Transilvania lemezkiadásainak listáján Beethoven művei hangsúlyosan szerepelnek, ahogyan, már a kezdetektől, az Electrecord indulásától. A lemezcég első, 1963-as felvétel éppen Ruha Istvánnal készült, Paganini *Első hegedűverseny*-ének szólóját játszotta:

Ruha István (Nagykároly, 1931. augusztus 17. Kolozsvár, 2004. szeptember 28.) hegedűművész, kamarazenesz.
(Murvai György fotója, 1988)

[Ruha István plays Paganini Violin Concerto No.1 in D \(part1.1\)](#) (8:21)

[Ruha István plays Paganini Violin Concerto No.1 in D \(part2\)](#) (5:17)

[Ruha István plays Paganini Violin Concerto No.1 in D \(part3\)](#) (8:37)
(Electrecord felvétel)

Visszatérve a regény világába: Budapest nem csak az első külföldi turnét jelenti Andrásnak, hanem egy titkos találkát is a Münchenben élő Maiával. A következő állomás egy valóban „nemzetközi” megmérettetés lesz: András és zenésztársai – ha szigorúan ellenőrzött muzsikusok”-ként is – de valóban a távolabbi nagyvilágban koncertezhetnek. Nyugat-Berlinben, ahol az ottani Filharmonikusok főzeneigazgatójának, Wilhelm Kerr-nek *Európa szimfónia* című művét adják elő a kolozsvári és a német művészek. András azonban, *röpcédulázás* miatt, hajszal híján kimarad a várva várt „nyugati” napokból. Végül mégis útra kelhet, sőt, Maiával is fel tudja venni a kapcsolatot. Az est létrejöttén nem csak a két főzeneigazgató és Corneliu Olteanu főkonzul úr munkálkodik, de jelen vannak a muzsikusok *jó magaviseletére* ügyelő szekusok is. (Erről eszembe jut első hivatalos angliai utam, egyetemista koromból, amikor diákcsoportunkat nem csak az ELTE egyik kedves tanárnője kísérte, hanem egy, Albion nyelven egy kukkot se tudó „illető” is, aki a minisztérium részéről „gardírozott” bennünket. Ugyanezt a légkör érződik a következő sorokban is: „Ciorba nem készült semmilyen beszéddel... sem a konzulátus nem adott ilyen instrukciót, sem a kísérő állambiztonságiak... Körbenéz a zenekaron, hogy mindenki felkészült-e, és felemeli pálcáját. Néma csend a nézőtéren. Ünnepélyes drámaisággal indul Beethoven V. szimfóniájának első, gyors tétele. A terem akusztikája remek, együtt a zenekar, [németek és kolozsváriak P. É.!] lendülettel játsszák az *Allegro con brio*-t.”

A neheze – legalábbis András számára – Wilhelm Kerr *Európa szimfóniájá*-nak előadásakor jön. Nem egyszerűen azért, mert a német komponista beleszővi darabjába Beethoven V. és IX. szimfóniájának motívumait. Sokkal inkább a darab végtelen, megrázó, s őt személyesen a zsigereiig marcangoló zaklatottsága miatt; minden virtuozitása ellenére küzd, valósággal birkózik Kerr zenéjével. De a zenésztársak és a közönség is hasonló érzésekkel küszködik: „A darab zaklatottsága a zenészek mellett a hallgatóságot is igénybe veszi. Nincs egyértelmű befejezés, nincs beteljesülés, feloldást, megkönnyebbülést hozó, összhangzatos zárlat. Mintha inkább hirtelen félbeszakadna, mintsem lezárulna a szimfónia. Egymásra találás helyett szétszórt hangok adnak felelő életjeleket, a káosz örökségének törmelékei

között matatva a sötétben.” A rövidke, hátralévő berlini időben kiderül e káosz oka: Wilhelm és András anyja, Enikő egy hadifogolytáborban szerettek egymásba, a háború végén, s András kettejük gyermeke, s egyben a fiú zenei génjeiért felelős szülő is. Az apa-fiú muzsikustársi egymásra hangolódást Martha Kerr jól fogadja, fiuk, Peter azonban ellenségesen. Ő képtelen megérteni, hogy András miért választja a romlott nyugati világot, miközben ő, a féltestvére megszállott baloldali, sőt, terrorista. Méghozzá a Vörös Hadsereg Frakció tagja, akivel 1976 március elsején tűzharcban végzett a német rendőrség terrorelhárító alakulata. Maia és András ekkor már rág megbecsült német állampolgárok és muzsikuskok, ötéves kisfiuk óvodás. Életük harmóniáját, az ő saját, megszolgált és megszenvedett *Európa szimfóniájukat* feldúlja ez az esemény, s ékesen bizonyítja, hogy a politikai harcok – mindmáig – mindent képesek felülírni: zenét, irodalmat, szépséget, de világméretű egészségügyi vészhelyzetekben még az emberi életek viszonylagos biológiai biztonságát is.

***Petrőczy Éva** József Attila-díjas költő, író, műfordító, irodalomtörténész, publicista, a Károli Gáspár Református Egyetem nyugalmazott egyetemi docense